
Pramanadipika

ప్రమాణదీపికా

Document Information

Text title : Pramanadipika

File name : pramANadIpikA.itx

Category : raama, rAmAnanda

Location : doc_raama

Author : Haryanandacharya

Proofread by : Parashara Ranganathan

Latest update : January 28, 2024

Send corrections to : sanskrit at cheerful dot c om

This text is prepared by volunteers and is to be used for personal study and research. The file is not to be copied or reposted without permission, for promotion of any website or individuals or for commercial purpose.

Please help to maintain respect for volunteer spirit.

Please note that proofreading is done using Devanagari version and other language/scripts are generated using **sanscript**.

January 28, 2024

sanskritdocuments.org

ప్రమాణదీపికా

అథ ప్రథమో మయూఖః

రామం సీతాం తథాచార్యం శ్రియానన్దం ప్రణమ్య చ |
ప్రమాణానాం ప్రకాశాయ కుర్వే ప్రమాణదీపికామ్ || ౧ ||

అథ ప్రత్యక్షప్రమాణమయూఖః
చిదచిదీశతత్వానాం జ్ఞానం ప్రామాణికం చ యత్ |
మోక్షస్య సాధనం తద్ధి భోక్తా భోగ్యమితి శ్రుతేః || ౨ ||

ప్రమాయాః కరణం తత్ర ప్రమాణ సమ్మతం బుధైః |
అభాధవ్యవహారస్యానుగుణా తు మతిః ప్రమా || ౩ ||

కరణం చావగన్తవ్యం వ్యాపారశాలి కారణమ్ |
త్రిధా ప్రమాణమధ్యజ్ఞానుమానశబ్దభేదతః || ౪ ||

సమ్భవస్యోపమానస్య చార్థాపత్తేస్తథైవ హి |
అన్తర్భావోఽనుమానే తు తత్త్వజ్ఞైరురరీకృతః || ౫ ||

ఐతిహ్యమాప్తమూలం యచ్ఛబ్దే చాన్తర్భవత్యదః |
అనుమానాన్గతర్కస్య మన్యతే స్వాజ్ఞీరూపతా || ౬ ||

భావాన్తరేణ చాభావప్రతీతిరుపపద్యతే |
అభావాఖ్యః పదార్థశ్చాచిరిక్తో మన్యతే న తత్ || ౭ ||

అతిరిక్తం ప్రమాణం తన్నానుపలబ్ధినామకమ్ |
అభావసాధకత్వేన ప్రమాణజ్ఞైర్హి మన్యతే || ౮ ||

అనుమాధ్యక్షశాబ్దీతిభేదాత్ త్రిధా మతా ప్రమా |
జ్ఞానాకరణకం జ్ఞానం ప్రత్యక్షత్వేన సమ్మతమ్ || ౯ ||

ప్రత్యక్షం ద్వివిధం చాథ తత్రాద్యం నిర్వికల్పకమ్ |
అనేకవృత్తిజాత్యాద్యవిషయా శేముషీ హి తత్ || ౧౦ ||

ప్రత్యక్ష చాపరం ప్రోక్తం విద్యద్భిః సవికల్పకమ్ |

అనేకవృత్తిజాత్యాదివిషయా శేముషీ చ తత్ ॥ ౧౧॥

ప్రత్యక్షం ద్వివిధం వైతద్ ద్వైవిధ్యం చ గతం పునః ।
అర్వాచీనమథానర్వాచీనశ్శ్లోతి విభేదతః ॥ ౧౨॥

ఏకమిన్ద్రియసాపేక్షమపరం తద్విలక్షణమ్ ।
స్వయంసిద్ధం చ దివ్యం చ ద్వివిధమాదిమం తథా ॥ ౧౩॥

యోగజన్యం చ తత్రాద్యం పరశ్చోశప్రసాదజమ్ ।
ప్రత్యక్షానుభవే తత్ర కరణమిన్ద్రియం మతమ్ ॥ ౧౪॥

వ్యాపారస్త్ర సంయోగః సంయుక్తాశ్రయణం తథా ।
అర్వాచీనేతరద్ బోధ్యం ప్రత్యక్షమీశముక్తయోః ॥ ౧౫॥

పూర్వానుభవతశ్చాస్త్ర సంస్కృతిరుపజాయతే ।
సదృశాదృష్టచిన్తాద్వైరుద్బుద్ధా సంస్కృతిర్భవేత్ ॥ ౧౬॥

ఉద్బుద్ధసంస్కృతేర్జాతా స్మృతిః ప్రత్యక్షమేవ హి ।
ప్రతిభా ప్రత్యభిజ్ఞే చ ప్రత్యక్షే ఏవ నమ్మతే ॥ ౧౭॥

యథార్థ సర్వవిజ్ఞానమితి వేదవిదాం మతమ్ ।
శుక్తాపి హి రోప్యాంశాః పఞ్చీకరణతో మతాః ॥ ౧౮॥

శుక్తిరోప్యమతేస్తస్మాత్ సత్యాలమ్బనతా మతా ।
శుక్తిరోప్యమతిర్భాన్తా రోప్యాంశాల్పత్వహేతుతః ॥ ౧౯॥

- ఇతి ప్రతిపక్షిభయఙ్కర జగద్గురు శ్రీహర్యానన్దాచార్య
సిద్ధశిరోమణిప్రణీతాయాం ప్రమాణదీపికాయాం ప్రత్యక్షప్రమాణనిరూపణాఖ్యః
ప్రథమో మయూఖః ॥ ౧॥

అథానుమాన ప్రమాణమయూఖః

అనుమాకరణం చాథానుమానం పరికీర్తితమ్ ।
సాధకతమమేవాత్ర కరణం ప్రాజ్ఞసమ్మతమ్ ॥ ౧॥

తతో లింగపరామర్శోననుమాయాం కరణం మతమ్ ।
వ్యాప్యస్య పక్షవృత్తిత్వధీః పరామర్శనామికా ॥ ౨॥

తజ్ఞా చానుమితిః పక్షే సాధ్యబుద్ధిర్మతా బుద్ధైః ।

సాధ్యాధారస్థతా హేతౌ వ్యాప్తిః ప్రాజ్ఞైః ప్రకీర్తితా ॥ ౩॥
సాహచర్యస్య భూయిష్ఠదర్శనాద్ వ్యాప్తిధీర్భవేత్ ।
తద్దర్శనం సపక్షే హి భవేన్నిశ్చితసాధ్యకే ॥ ౪॥
సాధ్యశూన్యో విపక్షశ్చ పక్షః సన్నిగ్ధసాధ్యకః ।
అన్వయవ్యతిరేకీ హి హేతుశ్చ కేవలాన్వయీ ॥ ౫॥
యత్సత్త్వే ఖలు యత్సత్త్వమన్వయవ్యాప్తిరీరితా ।
యచ్ఛాన్యత్వం చ యచ్ఛాన్యేభావ్యాప్తిర్హి సాధనే ॥ ౬॥
అన్వయవ్యాప్తితశ్చాన్వయీ హేతుర్బుద్ధైర్మతః ।
అభావవ్యాప్తితో హేతుర్వ్యతిరేకీ సమీరితః ॥ ౭॥
సిద్ధాన్తే ద్వివిధశ్చైవ సద్ధేతుర్బుద్ధసమ్మతః ।
కేవలవ్యతిరేకీ తు సిద్ధాన్తే మన్యతే న హి ॥ ౮॥
ఉభే చాత్రానుమానాణ్ణే వ్యాప్తిశ్చ పక్షధర్మతా ।
ద్వయోరన్యతరస్యాథ విరహా హేతుదుష్టతా ॥ ౯॥
వ్యభిచారి విరుద్ధోఽథాసిద్ధః సత్ప్రతిపక్షకః ।
బాధితశ్చేతి పశ్చాపి హేత్వామాసాః ప్రకీర్తితాః ॥ ౧౦॥
హేతుశ్చ వ్యభిచారి హి స్వస్థానాతిక్రమే భవేత్ ।
స హ్యనైకాన్తికశ్చాథ ద్వివిధః పరికీర్తితః ॥ ౧౧॥
విపక్షేఽపి స్థితశ్చేత్ స సాధారణో మతస్తదా ।
బుద్ధైః స పక్షమాత్రస్థోఽసాధారణ ఉదాహృతః ॥ ౧౨॥
సాధ్యాభావేన స వ్యాప్తో విరుద్ధత్వేన సమ్మతః ।
ఆదిమస్త్రిష్టసిద్ధిషాన్త్రయాసిద్ధః సమీరితః ॥ ౧౩॥
పక్షశ్చ పక్షతాఽవచ్ఛేదకశూన్యశ్చ తత్ర హి ।
పక్షే చ హేతురాహిత్యం స్వరూపాసిద్ధతా స్మృతా ॥ ౧౪॥
వ్యాప్యత్వాసిద్ధతా చాత్ర ద్విధా ప్రాజ్ఞైః సమర్థితా ।
వ్యాప్తిగ్రాహకమానస్య శూన్యత్వాత్ తత్ర చాదిమా ॥ ౧౫॥
హేతావుపాధిసత్త్వాచ్చ ద్వితీయా సమ్మతా బుద్ధైః ।
సాధ్యవ్యాపకతాయాం చ సాధనావ్యాపకత్వకమ్ ॥ ౧౬॥

ఉపాధిత్యేన సమ్ప్రోక్తం హేతోః పరమదూషణమ్ |
 ప్రతిపక్షస్య సత్త్వే తు హేతోః సత్ప్రతిపక్షతా || ౧౭||
 యస్య ప్రబలమానేన సాధ్యాభావో వినిశ్చితః |
 దార్శనికైః స హేతుర్హి బాధితః సమ్ప్రకీర్తితః || ౧౮||
 అనుమానం ద్విధా స్వార్థం పరార్థం చేతి భేదతః |
 స్వాధేన స్వానుమా చాత్ర పరాధేన పరానుమా || ౧౯||
 న్యాయజస్తు పరామర్శః పరానుమితికారణమ్ |
 న్యాయస్తత్ర ప్రతిజ్ఞాద్యవయవపఞ్చకం మతః || ౨౦||
 మతిజ్ఞా సాధ్యనిర్దేశో హేతుాక్షేర్దేతుతా తథా |
 వ్యాప్తినిర్దేశపూర్వా హి దృష్టాన్తోక్తిరుదాహృతా || ౨౧||
 వ్యాప్యస్య పక్షవృత్తిత్వబోధశోపనయో మతః |
 నిగమనం తు సాధ్యస్యాపసంహారవచః ఖలు || ౨౨||

నైయాయికా భవన్వ్యేతత్ప్రజ్ఞావయవవాదినః |
 వేదాన్నినో వదన్వ్యేష్వనుమాసిద్ధౌ యథారుచి || ౨౩||

- ఇతి ప్రతిపక్షిభయజ్కర జగద్గురు శ్రీహర్యానన్దాచార్య
 సిద్ధశిరోమణిప్రణీతాయాం ప్రమాణదీపికాయామనుమానప్రమాణనిరూపణాఖ్యో
 ద్వితీయో మయూఖః || ౨||

అథ శబ్దప్రమాణమయూఖః

అనాప్తానుక్తవాక్యస్య శబ్దప్రమాణతా మతా |
 ద్వారం పదార్థబుద్ధిశ్చ శక్తిధీః సహకారిణీ || ౧||
 వాక్యం పదసమూహశ్చ శక్తం పదతయా మతమ్ |
 అభిధాఖ్యా చ శక్తిర్హి వేదస్యార్థావబోధితా || ౨||
 ముఖ్యా వృత్తిః పదస్యార్థే నైవ ప్రాజ్ఞైరుదీరితా |
 ఘటే ఘటేతుశ్చే హి శక్తిర్ఘటపదస్య చ || ౩||
 సమ్ప్రసోఽభిహితః ప్రాజ్ఞైర్వృత్తిః పదపదార్థయోః |
 ముఖ్యార్థస్య హి బాధే తు వృత్తిర్మతాపచారికీ || ౪||

గౌణీ చ లక్షణా చేతి భేదాత్ సా ద్వివిధా పునః ।
 శక్యస్య గుణవత్త్వేన త్వాద్యా వృత్తిర్మతా బుధైః ॥ ౫॥
 లక్షణా శక్యసమ్బంధః సాఽన్వయానుపపత్తితః ।
 జహదథాజహచ్ఛేతి ద్వివిధా సా పరికీర్తితా ॥ ౬ ॥
 ఆకాంక్షాయోగ్యతాఽఽసత్తిమద్ వాక్యం హి ప్రమాణకమ్ ।
 ప్రమాణమఖిలో వేదః సిద్ధే వ్యుత్పత్తిసమ్భవాత్ ॥ ౭॥
 భాగద్వయం హి వేదస్య కర్మబ్రహ్మభిధాయకమ్ ।
 తత్రాద్యే కథితం కర్మ బ్రహ్మారాధనలక్షణమ్ ॥ ౮॥
 శాస్త్రే హి పూర్వమీమాంసాఽఽఖ్యేఽస్య శక్యః సమాహితాః ।
 బ్రహ్మణో వర్ణితం చాన్వేయే స్వరూపం చ గుణాదికమ్ ॥ ౯॥
 ఏతచ్ఛక్యసమాధానం మీమాంసా చోత్తరా మతా ।
 మతా మీమాంసయోస్తస్మాదుభయోరేకశాస్త్రతా ॥ ౧౦॥
 విధ్యర్థవాదమస్తేతిభేదాద్వేదస్త్రిధా మతః ।
 సమ్మతస్తత్ర విద్యధిభిర్విధివాక్యం ప్రవర్తకమ్ ॥ ౧౧॥
 విధిరత్యన్తమప్రాప్తే నియమః పాక్షికే సతి ।
 తత్ర చాన్యత్ర చ ప్రాప్తౌ పరిసంక్లేశి గీయతే ॥ ౧౨॥
 ఇత్యేవం హి విధిః ప్రాజ్ఞైస్త్రివిధః సమ్ప్రకీర్తితః ।
 నిత్యో నైమిత్తికః కామ్యశ్చాపి భేదా విధేర్మతాః ॥ ౧౩॥
 ప్రవృత్త్యుత్తమ్భకం వాక్యమర్థవాదతయా మతమ్ ।
 మస్త్రత్వేన మతో వేదోఽనుష్ఠేయార్థప్రకాశకః ॥ ౧౪॥
 శిష్యా వ్యాకరణం ఛన్దో నిరుక్తం జ్ఞోతిషం తథా ।
 కల్పశ్చేతి షడఙ్గాని వేదస్యాక్తాని వైదికైః ॥ ౧౫॥
 పూర్వక్రమవిశిష్టా హి వేదాశ్చేషసమీరితా ।
 నిత్యా అపౌరుషేయాస్తే తస్మాద్ బుధైశ్చ సమ్మతాః ॥ ౧౬॥
 నిత్యో వేదశ్చ నిర్దోషో వక్త్రభావాద్ధి సమ్మతః ।
 ప్రామాణ్యం హి బుధైర్వేదే స్వికృతం స్వత ఏవ తత్ ॥ ౧౭॥
 స్మృత్యాదేస్తు ప్రమాణత్వం వేదమూలతయా మతమ్ ।

శాస్త్ర వేదవిరుద్ధం చ నైవ యాతి ప్రమాణతామ్ ॥ ౧౮॥

దేహస్య వాచకాః శబ్దాః పర్యవస్యన్తి దేహిని ।

సర్వశబ్దైకవాచ్యస్తద్ రామః సర్వశరీరకః ॥ ౧౯॥

ఇతి ప్రతిపక్షిభయఙ్కర జగద్గురు శ్రీహర్యానందాచార్య

సిద్ధాంతశిరోమణి ప్రణీతాయాం ప్రమాణదీపికాయాం

శబ్దప్రమాణనిరూపణాఖ్యస్త్రోతీయో మయూఖః ॥ ౩॥

శ్రియానందార్యశిష్యేణ హర్యానందేన నిర్మితా ।

ప్రకాశికా ప్రమాణానాం భూయాత్ ప్రమాణదీపికా ॥ ౨౦॥

(శ్రీహర్యానందాచార్య శతాభ్యాయం శ్రీ హర్యానందాచార్యోపదిష్టః ప్రబంధః)

Proofread by Parashara Ranganathan

——
Pramanadipika

pdf was typeset on January 28, 2024

——
Please send corrections to sanskrit@cheerful.com

